

Podstawa programowa

filozofia, etap III, zakres podstawowy, rok szkolny, od którego obowiązuje: 2024 / 2025, oficjalna Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia ze zmianami z dnia 28 czerwca 2024 r.

Cele kształcenia - wymagania ogólne:

- I. Rozumienie filozofii jako fundamentalnego - obok nauki, sztuki, religii i prawa - składnika dziedzictwa kultury śródziemnomorskiej.
- II. Świadomość wpływu starożytnej filozofii greckiej na europejską kulturę późniejszych epok, a zwłaszcza na literaturę piękną, naukę i religię.
- III. Znajomość głównych dyscyplin filozoficznych, ich problematyki i terminologii.
- IV. Dostrzeganie w poglądach wielkich filozofów starożytnych paradygmatów myślowych, które są obecne w kulturze aż do czasów dzisiejszych.
- V. Identyfikowanie różnych problemów, stanowisk i nurtów filozoficznych na przykładach pytań i twierdzeń wielkich filozofów starożytnych.
- VI. Rozwijanie krytycznego myślenia i sprawności logicznych poprzez analizę wybranych pytań i argumentów filozoficznych.
- VII. Umiejętność jasnego formułowania i rzetelnego uzasadniania własnych poglądów filozoficznych w dyskusji.

Teksty kultury:

Lektura obowiązkowa:

- 1) Platon, Obrona Sokratesa
- 2) Platon, fragmenty z następujących dialogów: Państwo (514 a - 517 a), Fedon (78 d - 80 b, 98 c - 100 b), Uczta (209 e - 212 c)
- 3) Arystoteles, Etyka nikomachejska (ks. II, 7-8, 1107 a)
- 4) Epikur, List do Menoikeusa (wybrany fragment)
- 5) Seneka (wybrany fragment).

Zalecane warunki i sposób realizacji:

Na każdy temat nauczyciel powinien przeznaczyć przeciętnie 2 godziny lekcyjne. Pozostałe godziny należą do dyspozycji nauczyciela i służą pogłębieniu, uzupełnieniu lub powtórzeniu materiału. Zaleca się, aby - o ile to możliwe - w realizacji każdego tematu uwzględniono cztery aspekty:

- 1) aspekt historyczno-filozoficzny: przedstawienie poglądów wybranych filozofów starożytnych na określone kwestie
- 2) aspekt kulturowy: zwrócenie uwagi na wpływ omawianych pojęć i koncepcji filozoficznych na różne działy kultury europejskiej późniejszych epok
- 3) aspekt problemowy: rekonstrukcja problemów filozoficznych poruszonych niegdyś przez myślicieli starożytnych i aktualnych aż do dziś
- 4) aspekt logiczny: analiza pytań filozoficznych oraz argumentów, które można wysunąć za dyskutowanymi stanowiskami filozoficznymi lub przeciw nim.

Równomierne uwzględnienie tych czterech aspektów jest ważne, dlatego że lekcje filozofii w klasie I liceum ogólnokształcącego i klasie I technikum nie powinny być jedynie lekcjami z zakresu historii filozofii starożytnej, lecz przede wszystkim wprowadzeniem do filozofii za pośrednictwem starożytnej filozofii greckiej. Zaleca się więc, aby omawiać wybrane idee tej filozofii jako przykłady głównych zagadnień i stanowisk poszczególnych dyscyplin filozofii.

W związku z tym należy zwracać uwagę na zapoczątkowane w starożytności, ale ponadczasowe i wciąż podejmowane problemy i spory filozoficzne. Jeśli ułatwi to spełnienie tego celu, nauczyciel może w prezentacji materiału odbiegać od porządku chronologicznego oraz nawiązywać do filozofów wybranych przez siebie epok. Warto zaczynać lekcje nie od referatu poglądów danego filozofa, lecz od postawienia pytania filozoficznego, które pobudzi uczniów do poszukiwania własnych odpowiedzi i konfrontowania ich z odpowiedziami udzielanymi przez klasyków filozofii.

Wymagania szczegółowe:

I.

Pojęcie filozofii. Uczeń:

I.1)

przedstawia etymologię słowa filozofia,

I.2)

wymienia i charakteryzuje ważniejsze dyscypliny filozofii: metafizyka (ontologia), epistemologia, etyka, filozofia przyrody, antropologia filozoficzna, teologia filozoficzna, filozofia piękna i sztuki (estetyka), filozofia polityki,

I.3)

określa rolę logiki jako narzędzia nauki i filozofii,

I.4)

wskazuje istotne cechy pytań filozoficznych: ogólność (abstrakcyjność), racjonalność, zorientowanie na to, co ostateczne lub najbardziej podstawowe.

II.

Pierwsze pytanie filozoficzne: co stanowi archē świata? Uczeń:

II.1)

objaśnia znaczenia słowa archē,

II.2)

kojarzy imiona jońskich filozofów przyrody (Tales, Anaksymander, Anaksymenes) z przyjętymi przez nich zasadami (woda, bezkres, powietrze),

II.3)

przedstawia koncepcję czterech żywiołów jako pierwszą próbę rozwiązania naukowego i filozoficznego problemu elementarności,

II.4)

dostrzega w metodzie jońskich filozofów przyrody załączek empirycznej metody naukowej: obserwacja zjawisk przyrodniczych oraz wysuwanie hipotez wyjaśniających te zjawiska.

III.

Pierwsze spory filozoficzne. Uczeń:

III.1)

na przykładzie poglądów Talesa i Empedoklesa rekonstruuje spór między monizmem a pluralizmem,

III.2)

na przykładzie poglądów Heraklita i Parmenidesa rekonstruuje spór między wariabilizmem a statyzmem (inwariabilizmem),

III.3)

dostrzega w rozumowaniach eleatów załączek procedury dowodzenia (Parmenides) oraz argumentacji typu reductio ad absurdum (paradoksy Zenona z Elei).

IV.

Atomizm grecki (filozofia Leucypa i Demokryta) jako paradygmat ontologii naturalistycznej. Uczeń:

IV.1)

objaśnia stanowisko atomizmu Demokryta i stojące za nim racje,

IV.2)

podaje przykłady wyjaśniania wybranych zjawisk w świecie w odwołaniu do procesów składania i rozkładania konfiguracji składników prostszych.

V.

Filozofia Sokratesa jako początki filozofii człowieka i etyki. Uczeń:

V.1)

charakteryzuje filozofię Sokratesa w kontekście jego życia i postawy moralnej,

V.2)

objaśnia koncepcję uprawiania filozofii poprzez autorefleksję (hasło „poznaj samego siebie”),

V.3)

objaśnia terminy: psychē, aretē, daimonion jako kluczowe terminy filozofii Sokratesa,

V.4)

objaśnia intelektualizm etyczny i stojące za nim racje.

VI.

Filozofia Platona jako paradygmat antynaturalizmu. Uczeń:

VI.1)

wyjaśnia platońską teorię idei jako niematerialnych, niezmiennych i wiecznych wzorców dla zmiennych i czasowych rzeczy fizycznych,

VI.2)

objaśnia platońską koncepcję człowieka i rekonstruuje argument na rzecz nieśmiertelności duszy z jej podobieństwa do wiecznych idei (Fedon, 78 d - 80 b),

VI.3)

rekonstruuje spór o to, czy ludzkie czynności umysłowe można wyjaśnić wyłącznie w odwołaniu do procesów fizycznych: materializm (naturalizm) vs. dualizm (antynaturalizm),

VI.4)

objaśnia termin anamneza i prezentuje platońskie stanowisko w kwestii źródeł poznania (aprioryzm),

VI.5)

objaśnia sens potoczny i sens źródłowy (Uczta, 209 e - 212 c) pojęcia miłość platoniczna,

VI.6)

przedstawia oraz interpretuje alegorię „jaskini” (Państwo, 514 a - 517 a).

VII.

Filozofia Arystotelesa jako próba pogodzenia dotychczasowych opozycji filozoficznych.

Uczeń:

VII.1)

objaśnia teorię możliwości i aktu jako próbę pogodzenia wariabilizmu i statyzmu,

VII.2)

przedstawia teorię materii i formy (hylemorfizm) jako próbę pogodzenia materializmu (naturalizmu) i platonizmu (antynaturalizmu),

VII.3)

wyjaśnia koncepcję człowieka jako jedności ciała i duszy (jedności psychofizycznej),

VII.4)

omawia koncepcję szczęścia (eudajmonii) jako celu ludzkiego życia,

VII.5)

przedstawia koncepcję cnoty jako trwałej dyspozycji do zachowania właściwej miary i wyjaśnia jej rolę w arystotelesowskiej koncepcji przyjaźni.

VIII.

Epikureizm i stoicyzm. Uczeń:

VIII.1)

przedstawia rolę przyjemności w epikurejskiej koncepcji szczęścia,

VIII.2)

przedstawia rolę cnoty w stoickiej koncepcji szczęścia,

VIII.3)

porównuje epikurejski model szczęścia z modelem stoickim,

VIII.4)

rozpatruje wybrane problemy moralne z punktu widzenia etyki epikurejskiej i stoickiej.

IX.

Tropy sceptyczne jako wyzwanie dla epistemologii. Uczeń:

IX.1)

wyjaśnia na wybranych przykładach, na czym polega względność spostrzeżeń,

IX.2)

identyfikuje na wybranych przykładach regres, błędne koło oraz arbitralność w uzasadnieniu.

X.

Początki filozoficznej teologii. Uczeń:

X.1)

przedstawia główne starożytne koncepcje absolutu (Boga): demiurg oraz idea dobra (Platon, nieporuszony poruszciciel (Arystoteles), rozumna natura świata (stoicyzm), prajednia (Plotyn),

X.2)

wyjaśnia wpływ filozofii starożytnej na formowanie się teologii i filozofii chrześcijańskiej,

X.3)

rekonstruuje filozoficzno-duchowe poszukiwania św. Augustyna: manicheizm, sceptycyzm, neoplatonizm, chrześcijaństwo.